

Косович О. В.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ТРАНСФОРМОВАНІ АЛЮЗІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ МОВНИХ ПРОЦЕСІВ

Стаття присвячена питанням зміни стійких одиниць французької мови в процесі інтертекстуальної деривації за допомогою структурно-семантичних трансформацій. Останніми десятиліттями лінгвісти багато пишуть про вторинність текстів, про вплетення старих текстів у новостворювані та про вертикальний текстовий універсум, який формується в такий спосіб. Це один із проявів інтертекстуальності, або використання компонента змістовної структури одного тексту в процесі текстопородження і створення нового тексту. Мовці трансформують цитати, паремії та інші прецедентні тексти в рамках прагматичної установки висловлювання, спричиняючи збільшення значень, змушуючи співрозмовника мислити об'ємно. Стійкі одиниці мови піддаються інтертекстуальній деривації, у результаті утворюються трансформовані паремії. Це явище отримало теоретичне осмислення на матеріалі української та англійської мов, тоді як у сфері французької мови масштабного дослідження ще не проводилося.

Аналіз матеріалу в кількості понад 200 одиниць, зібраних письменником Б. Вербером, показав, що трансформації здійснюються в рамках описаних структурно-семантичних трансформацій фразеологізмів. Б. Вербер показав, що трансформації здійснюються в рамках описаних структурно-семантичних трансформацій фразеологізмів, однак у випадку з пареміями слід говорити також про структурно-семантичні трансформації ігрового характеру, де основним текстоутворювальним чинником є каламбур або гра слів. Основними виявленими механізмами трансформації паремій французької мови є заміни, додавання, переставлення елементів і створення вторинних трансформованих паремій на основі первинного тексту зі смисловим розвитком, іронічним переосмисленням і руйнацією початкового парадокса. Змінюються і семантичні поля дериватів: проголошуються цінності свободи, рівності, індивідуалізму та діяльнісного підходу в сучасному суспільстві науково-технічного прогресу. Значення прототипу накладається на значення деривату, значення множаться, відповідаючи потребам сучасної лінгвокультурної спільноти, відбиваючи її карнавальну розкутість і демократизацію мовних процесів.

Ключові слова: лінгвокультурологія, паремія, інтертекст, інтертекстуальна деривація, трансформована паремія, структурно-семантичні трансформації, мовна гра.

Постановка проблеми. В останні десятиліття лінгвісти особливо багато пишуть про вторинність текстів, про вплетення старих текстів у новостворювані та про сформований у такий спосіб «вертикальний текстовий універсум» [27; 1]. Учений М.М. Бахтін говорив, що «після прабатька Адама навряд чи хто може сподіватися на оригінальність, первинність своїх слів. Про все вже подумали, про все сказали» [27]. Сучасна людина, на думку багатьох лінгвістів, не схильна до текстопородження [1]. Широко використовуються цитати, текстові ремінісценції та інші прецедентні тексти. Це один із проявів інтертекстуальності, під яким розуміють «використання сегмента (компонента змістовної структури) одного тексту в процесі текстопородження і створення нового тексту (у

широкому розумінні)» [15]. Інтерес викликає той факт, що ті, хто розмовляють і пишуть, уже не задовольняються готовими текстами. Вони трансформують їх у рамках прагматичної установки висловлювання, викликаючи прирошення смислів, змушуючи співрозмовника мислити об'ємно і розгадувати загадки [24]. Цитати, крилаті вирази, афоризми і, зрештою, прислів'я піддаються інтертекстуальній деривації (ІД). У результаті утворюються трансформовані паремії (ТП).

Таким чином, **мета дослідження** – проаналізувати структурно-семантичні трансформації паремій французької мови, що відбуваються під час інтертекстуальної деривації і призводять до утворення трансформованих паремій. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення низки

завдань: провести аналіз літератури з проблеми трансформованих паремій; відібрати із зібрання письменника Бернара Вербера на його персональному сайті [29] паремії, що зазнали структурно-семантичних трансформацій (методом суцільної вибірки); проаналізувати й описати семантику трансформованих паремій порівняно з їхніми прототипами; розглянути трансформовані паремії в контексті постмодерністських явищ інтертекстуальності та інтертекстуальної деривації; проаналізувати структурно-семантичні трансформації паремій ігрового та неігрового характеру.

Ступінь розробленості проблеми та матеріал дослідження. Що стосується ступеня розробленості цього питання, в окремих роботах представлено ті чи інші грані феномена інтертекстуальної деривації на матеріалі фразеології, афористики та паремій в українській мові (М.М. Пазяк, А.І. Романченко), на матеріалі англійської та німецької мови (О.Л. Овсянко, А.О. Констатинова), французької мови (J.C. Anscombe, I. Milica, C. Shapira, J.P. Zouogbo.), але комплексного дослідження трансформації паремій у цій площині поки що не проводилося, хоча це явище для французької лінгвокультури не є новим. Поет Франсуа Війон (1431-1489) у «Баладі істин навиворіт», як промовисто свідчить назва вірша, робить спробу переосмислення та карнавалізації вікових культурно-побутових цінностей, закладених у прислів'ях і приказках. Сучасний французький письменник Бернар Вербер (нар. 1961) віддав данину віковій мудрості, розмістивши на своєму сайті понад 200 прислів'їв і приказок з їх трансформаціями [29].

Ми маємо безліч варіантів паремій та їхніх трансформованих варіантів, зібраних за допомогою небайдужих користувачів мережі, пересічних носіїв французької лінгвокультури, що свідчить про «живий» та актуальний характер цього матеріалу, який і проаналізовано в цій статті, де ми хотіли б представити на єдиній платформі інтертекстуальність та інтертекстуальну деривацію сталих виразів французької мови, що призводить до утворення трансформованих паремій.

Виклад матеріалу. Афоризми, крилаті вирази, прислів'я, фразеологічні одиниці є інтелектуальним і культурним надбанням нації та людства. Вони широко використовуються носіями тієї чи тієї лінгвокультури та виконують різноманітні функції: моделювальну, орнаментальну, розважальну, парольну, персуазивну та ін. З погляду лінгвокультурології вищезгадані пласти мовного

багатства є найбільш «культурноносними», відбиваючи приховані в наївній картині світу сліди взаємодії мови і культури [10]. У площині лінгвокультурології лежить і вивчення семантичних полів трансформованих паремій. Приміром, аналіз практичного матеріалу показав, що для середнього француза актуальні такі цінності:

– свобода: *Les plus jolis oiseaux sont en cage.* => *Les plus jolis oiseaux sont en liberté* [29];

– рівність: *Baisse la tête devant plus grand que toi.* => *Lève la tête devant plus grand que toi;*

– індивідуалізм: *Un pour tous. Tous pour un.* => *Personne pour rien. Rien pour personne; Un grand homme ne s'abandonne pas à lui même.* => *Un grand homme est souvent livré à lui même.* Тут індивідуалізм межує із самотністю, однією з загальних проблем сучасного європейського суспільства;

– гуманістичні ідеали та постмодерністський погляд людини всередину себе: *Si tu veux la paix, prépare la guerre.* => *Si tu veux la paix, prépare la paix. Ne fais pas aux autres ce que tu ne veux pas qu'on te fasse.* => *Ne te fais pas à toi-même ce que tu ne veux pas qu'un autre te fasse.*

– зміни в підходах до шкільної освіти: *Ce qu'on apprend péniblement, se retient plus longtemps.* => *Ce qu'on apprend avec plaisir, se retient plus longtemps.* Заміна компонента. Відображення кардинальних змін у педагогічних і дидактичних методиках, уперше ясно сформульованих у працях М. Монтессорі;

– протестні настрої молоді: *Les murs ont des oreilles.* => *Vos oreilles ont des murs (graffiti contestataire);*

– проблеми безробіття: *Bon ouvrier ne reste jamais sans rien faire.* => *Bon ouvrier reste souvent sans rien faire;*

– цінності європейської демократії: *Bon silence vaut mieux que mauvaise dispute.* => *Bonne dispute vaut mieux que mauvais silence;*

– проактивний діяльнісний підхід до подій навколишньої дійсності: *Tout vient à point à qui sait attendre.* => *Tout vient à point à qui sait s'y prendre. Dans le doute, abstiens-toi.* => *Dans le doute, essaie. Supporte et attends.* => *Essaie de changer ce que tu ne peux plus supporter.* В епоху технічного прориву для появи нового важливого не стільки воля, скільки інтелектуальні здібності: *Entre le possible et l'impossible se mesure la volonté des hommes.* => *Entre le possible et l'impossible se mesure l'intelligence des hommes.* Проте наступна ТП вступає в діалог із попередньою, іронізує та знижує пафос: *Sans maîtrise, la puissance n'est rien.* => *Sans puissance, nul besoin de maîtrise.*

Гроші та влада в сучасних умовах глобалізації не поступаються пальмою першості іншим цінностям: *Amour fait beaucoup, mais argent fait tout.* => *L'argent fait beaucoup mais l'amour brouille tout. L'argent ne fait pas le bonheur.* => *La pauvreté ne fait pas le bonheur.*

В епоху інформаційного вибуху та верховенства мас-медіа змінюється підхід до інформації: *La curiosité est un vilain défaut.* => *La curiosité est une sublime compétence (relatif à la théorie de l'information).* *Trois sortes de gens disent la vérité: les sots, les enfants et les ivrognes* => *Trois sortes de gens disent des bêtises: les sots, les enfants et les ivrognes. La paresse est la mère de tous les vices.* => *La presse est la mère de tous les vices.* Змінюється погляд на релігію і науку: *L'homme sans la science craint Dieu.* => *L'homme avec la science se prend pour Dieu.*

Трансформовані паремії в контексті інтертекстуальності. Безумовно, мовець прагне зробити мовлення оригінальнішим і виразнішим за допомогою готових форм – кліше, цитат, паремій. Вони добре відомі й емоційно ємні для представників цієї лінгво-культури, тому на них поширюється закон карнавалізації цінностей (за М.М. Бахтіним): найважливіше піддається висміюванню. Це і призводить до того, що готові зразки використовуються не тільки у вихідному, а й у трансформованому вигляді. Одиниця вбудовується в новий текст, породжуючи конструкцію «текст у тексті». Трансформований текст Т1 слугує матеріалом для утворення тексту Т2: *Il n'est jamais trop tard pour bien faire.* => *Quand il est trop tard, on ne peut plus rien faire.* Прислів'я отримує продовження і смисловий розвиток, утворюється нова текстова єдність із прирошенням смислу: *Il faut souffrir pour être belle.* => *Il faut se faire plaisir pour être belle.* Виконано антонімічну заміну, що веде до переосмислення стандартного підходу до догляду за собою в рамках гедоністичної філософії сучасної людини.

Таким чином, можна говорити про те, що на базі структурно-семантичних трансформацій і внаслідок мовної гри в живому мовленні, в художній прозі тощо відбувається інтертекстуальна деривація стійких зворотів: за допомогою різноманітних лінгвістичних способів із вихідних виразів (паремій-прототипів) або на основі прецедентних текстів (ПТ) іншого роду утворюються авторські паремії. Компонент змістовної структури одного тексту використовується в процесі текстопородження і створення нового тексту. Деривація за такого підходу розуміється як утво-

рення тексту Т2 від тексту Т1. Ю.М. Караулов, який уперше заговорив про ПТ, називає такими тексти «(1) значущі для тієї чи тієї особистості в пізнавальному й емоційному відношеннях, (2) ті, що мають понадособистісний характер, тобто добре відомі й широкому оточенню цієї особистості, включно з її попередниками й сучасниками, і, зрештою, такі, (3) звернення до яких поновлюється неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості» [9].

Для об'ємнішого уявлення феномена ІД, що призводить до утворення трансформованих паремій, слід зупинитися на поняттях інтертексту та інтертекстуальності. Текстовий простір, у якому ми живемо, можна назвати інтертекстуальним простором (див. докладніше [2; 11]). В основі цього поняття лежить ідея про загальний багатовимірний простір тексту, в якому будь-який твір виникає як відгук і репліка на інше висловлювання. Це означає, що будь-який текст набуває своєї смислової повноти не тільки завдяки своїй референційності, а й через свою взаємну співвіднесеність, оскільки всі тексти перебувають у загальному інтертекстовому просторі. До подібного за своєю суттю висновку дійшов ще М.М. Бахтін: «Не існує жодного висловлювання поза його взаємодією з іншими висловлюваннями. Слова мови – нічийі, але в той же час ми чуємо їх тільки в певних індивідуальних творах, і тут слова мають не тільки типову, а й більш-менш виражену (залежно від жанру) індивідуальну експресію, яка визначається неповторно-індивідуальним контекстом висловлювання» [27]. Наше мовлення, тобто всі наші висловлювання (зокрема й творчі твори), сповнені чужих слів, різного ступеня «чужості» або різного ступеня освоєності. Ці чужі слова приносять із собою експресію, свою оцінку, яка освоюється, переакцентується нами [27]. Таким чином, єдине, що може автор, – це обирати ті чи інші елементи і варіювати їх у контексті загальноприйнятих шаблонів, а також переносити ці елементи з однієї системи в іншу. Це і є принцип калейдоскопа, проголошений постмодерністами: «Через призму інтертекстуальності світ постає як величезний текст, у якому все колись уже було сказано: змішання певних елементів дає дедалі більше нових комбінацій» [7, с. 334].

Термін інтертекстуальність було запроваджено Ю. Кристєвою в 1967 р. на основі аналізу концепції «поліфонічного роману» М.М. Бахтіна, який зафіксував феномен діалогу тексту з текстами і жанрами, що передують і паралельні йому в часі. Загалом концепція інтертекстуальності

сягає фундаментальної ідеї неklasичної філософії про активну роль соціокультурного середовища в процесі смислорозуміння і смислопородження [21]. Основною заслугою науковця М.М. Бахтіна Ю. Кристева вважає те, що він уперше запропонував натомість статичного членування текстів модель, у якій літературна структура не існує як даність, але виробляється стосовно іншої структури.

Будь-який текст, за М.М. Бахтіним, будується як мозаїка цитат, «будь-який текст є продуктом вбирання і трансформації якогось іншого тексту, і виявляється, що поетична мова піддається як мінімум подвійному прочитанню» [27]. Дослідники постмодернізму визначають інтертекст як основний вид і спосіб побудови художнього тексту в мистецтві модернізму та постмодернізму, який полягає в тому, що текст будується з цитат і ремінісценцій до інших текстів. Цитата в поезії інтертексту перестає відігравати роль простої додаткової інформації, відсилання до іншого тексту, вона стає запорукою самозростання значення тексту [8].

У «Словнику крилатих слів та виразів. Реальне співвідношення сил» [15] у зв'язку з цим йдеться про інтертекстуальну динаміку: текст-джерело (паремія-прототип чи інший ПТ) включається до нового тексту і розвивається в ньому. Автори вважають за доцільне введення терміна інтертекстема, під яким розуміють міжрівневий реляційний (співвідносний) сегмент змістовної структури тексту – граматичної (морфемно-словотворчої, морфологічної, синтаксичної), лексичної, просодичної (ритміко-інтонаційної), строфічної, композиційної, – залучений у міжтекстові зв'язки [15]. Виокремлюють 1) інтертекстеми першого (вихідного) рангу: вихідний вираз у цьому разі беруть таким, яким він представлений у тексті-джерелі; 2) інтертекстеми другого (трансформаційного) рангу – варіанти, які набувають у новому тексті функціональної автономності або самостійності, які у структурно-кількісному або лексико-семантичному відношеннях є похідними від власне «канонічного слова» [15]. Нас більше цікавлять інтертекстеми другого рангу, оскільки ми розглядаємо одиниці, що зазнали тих чи інших трансформацій з утворенням ТП: *La vérité sort de la bouche des enfants.* => *De la bouche des enfants sortent les paroles des parents.* Виконано смисловий розвиток через комплексне перетворення і створення ТП на основі відомої структури. *Tant va la cruche à l'eau qu'à la fin elle se casse.* => *Tant va la cruche à l'eau qu'à la fin*

elle est pleine. Заміна та оказіональна антонімія ведуть до іронічного переосмислення паремії, завдяки полісемії *plein* – повний: у позитивному значенні – наповнений, не порожній, у негативному значенні – пересичений, такий, що втратив сенс подальших дій.

Семантичні та структурно-семантичні трансформації паремій французької мови. Вважаємо за необхідне уточнити уже наявні класифікації фразеологізмів (А.О. Туболева, В.М. Мокієнко) за наявністю ігрового моменту, виокремивши, таким чином: I. Семантичні та структурно-семантичні трансформації неігрового характеру; II. Структурно-семантичні трансформації ігрового характеру.

I. Семантичні та структурно-семантичні трансформації неігрового характеру:

1. Семантичні перетворення. До перетворень цього типу належать процеси, що не зачіпають лексико-граматичної структури паремії. Паремія набуває додаткового семантичного відтінку.

– Зміна конотативного змісту. Конотація (експресивний і функціонально-стилістичний компоненти значення) нерозривно пов'язана з предметно-логічним змістом мовного знака: *L'argent mène le monde.* => *L'argent mène le monde à sa perte.*

– Подвійна актуалізація та буквализація значення. Пряме значення паремії, що є образною основою, не тільки актуалізується, але виступає на перший план: *Si vous voulez récolter de l'argent, il faut en semer.* => *L'argent ne pousse pas sur les arbres.* Діалог із вихідною паремією та буквализація *semer* через зіткнення з *pousser*.

– Переосмислення та експлікація внутрішньої форми. При введенні у відповідний контекст, що «розкриває», встановлюються семантичні асоціації, що визначають нову внутрішню форму: *L'argent fait la loi.* => *L'argent fait la loi parce que certains homme l'ont voulu et les autres ont laissé faire.* Виконано смисловий розвиток через додавання підрядного речення.

2. Структурно-семантичні перетворення є смисловими перетвореннями, пов'язані зі зміною лексичного складу та / або граматичної форми паремії. Зазначимо, через специфіку самого матеріалу не завжди вдається навести приклад, де має місце лише одне перетворення. Нерідко вони поєднуються. Серед них виокремлюють два основні типи (слідом за авторами [12]): 1) перетворення, що не призводять до порушення тотожності паремій; 2) перетворення, внаслідок яких виникають оказіональні прислів'я та приказки. Унаслідок

структурно-семантичних перетворень першого типу створюються різноманітні індивідуально-авторські антиприслів'я, що конкретизують і розвивають смисловий зміст, який посилює експресивність у межах тотожності паремії. Перетворення другого типу характеризуються ознаками, що свідчать про порушення тотожності паремії: зміною предметно-понятійного змісту, категоріальної семантики, нетотожністю образної основи [14, с. 28]. Однак при найближчому розгляді сам «антиприслів'яний» матеріал чинить опір такому жорсткому поділу, викликаючи у свідомості дослідника сумнів, якою мірою порушується тотожність паремії, та породжуючи запитання: де закінчується тотожність паремії та починається оказіональність? У рамках цієї роботи ми залишаємо це питання дискусійним. Отже, серед перетворень першої підгрупи слід зазначити:

1. Зміну компонентного складу прислів'я.

– Заміна компонента прислів'я словом або словосполученням: *Les contraires s'attirent.* => *Les contraires s'annihilent.* *Ce qui ne tue pas rend plus fort.* => *Ce qui ne tue pas rend plus méfiant* (антонімічна заміна). *Qui a bu, boira.* => *Qui a bu n'a plus soif.* Буквалізація і зниження пафосу передбачення.

– Додавання та розширення компонентного складу прислів'я: *Le monde appartient à ceux qui se lèvent tot.* => *Le monde appartient à ceux qui ont des employés qui se lèvent tot. Faute avouée est à moitié pardonnée.* => *Faute non avouée n'a pas besoin d'être pardonnée.* Смисловий розвиток.

– Скорочення компонентного складу (еліпсис). При цьому смисловий зміст може зберігатися, а може набувати нових рис. Експресивність, образність може посилитися, оскільки на перший план виходить комічний ефект: *Quand le soleil s'éclipse, on en voit la grandeur.* => *Quand le soleil s'éclipse, on ne le voit plus.* Опущення компонента, заперечення. *Mieux vaut vivre enchaîné près de celui que l'on aime, que libre au milieu des jardins près de celui que l'on hait.* => *Mieux vaut vivre libre près de celui que l'on aime, au milieu des jardins!*

2. Зміни в розташуванні компонентів.

– Синтаксична інверсія як засіб посилення експресивності, смислового виділення компонентів: *Chaque solution amène de nouveaux problèmes.* => *Chaque nouveau problème amène de nouvelles solutions.* *Les succès produisent les succès, comme l'argent produit l'argent.* => *Les succès produisent l'argent, comme l'argent produit le succès.* Хіазм – стилістична фігура, яка передбачає

зворотний паралелізм у симетричних частинах фрази, часто з подвійним лексичним повтором [39], дзеркальна перестановка компонентів. Хіазм – один із найпоширеніших механізмів трансформації зібраних Б. Вербером паремій французької мови, тому що дана стилістична фігура є «вивертання навиорот» у чистому вигляді, ту саму «*twisted wisdom*» у термінах англійських дослідників.

– Перехід стверджувальних форм у заперечні, і навпаки: *Qui cherche, trouve!* => *Qui ne cherche pas, trouve.* *Aide-toi et le ciel t'aidera.* => *Aide-toi car le ciel ne t'aidera pas.* Заміна позитивної форми дієслова на негативну та характеру зв'язку між простими реченнями (твір на підпорядкування) призводить до переосмислення прислів'я в контексті діяльнісного підходу.

– Повна деформація. При цьому окремі компоненти можуть вживатися відокремлено, не вступаючи в синтаксичні зв'язки, або вживаються як значеннєві центри сполучень, які докорінно відрізняються за структурою і лексичним складом від вихідного: *Tous les hommes d'action sont des rêveurs.* => *Les hommes d'action n'ont pas le temps de rêver.*

– Використання окремих компонентів, що виражають елементи значення паремії: *L'amour rend aveugle.* => *L'attachement rend aveugle, la séparation rend la vue.* *Supporte et attends.* => *Essaie de changer ce que tu ne peux plus supporter.* Смисловий розвиток. Діяльнісний проактивний підхід європейської свідомості.

У результаті перетворень другої підгрупи виникають оказіональні (індивідуально-авторські) паремії. Сюди примикає утворення авторських афоризмів, що ґрунтуються на вже наявних пареміях-прототипах і фразеологічних одиницях. Можуть мати місце:

– Структурно-семантична (рольова) інверсія: *On n'offense personne en l'aimant.* => *En offensant, personne ne nous aime.* *Un âne peut donner un coup de pied à un lion mort.* => *Un lion mort fera trébucher les ânes.*

– Конверсія ситуації. Відбувається заміна ситуації, що відображає дію, вироблену певним суб'єктом, ситуацією, в якій той самий суб'єкт опиняється в ролі об'єкта, на який поширюється дія, вироблена іншим суб'єктом: *Qui ne tente rien n'a rien.* => *Qui n'a plus rien tente tout.* *Si jeunesse savait, si vieillesse pouvait ...* => *Si vieillesse savait ce que jeunesse pouvait!* Хіазм, синтаксична трансформація умовного підрядного в додаткове підрядне, зміна мети висловлювання.

– Контамінація: об'єднання прислів'їв, фразеологізмів тощо, унаслідок чого може виникнути антиприслів'я. Контамінація частин двох або трьох прислів'їв, фразеологізмів або повних прислів'їв: *L'argent n'a pas d'odeur*. => *L'argent mène le monde par le bout du nez même s'il n'a pas d'odeur* (Jean Dion). *A beau mentir qui vient de loin*. => *Nul n'est prophète en son pays*. Діалог двох паремій.

– Докорінне переосмислення паремій. При цьому може спостерігатися втрата смислових зв'язків, порушення семантичної тотожності з похідною паремією. Лексичний склад і граматична структура прототипу можуть бути частково збережені: *La tartine tombe toujours du côté qui est complètement beurré*. => *Comme la tartine, l'ivrogne tombe toujours du côté qui est complètement beurré*.

– Утворення okazіональних ТП: а) за моделями на базі образу при частковій зміні значення й образної основи: *La vérité sort de la bouche des enfants*. => *De la bouche des enfants sortent les paroles des parents*. Смисловий розвиток через комплексне перетворення. Створення нової паремії на основі відомої структури. *Ne pas voir. Ne pas entendre. Ne pas parler. (Secret du Bonheur)*. => *Apprendre à regarder. Etre à l'écoute. Transmettre*. б) на основі авторських афоризмів: *Médiocre est l'élève qui ne dépasse pas le maître. (Léonard De Vinci)*. => *Médiocre est le maître dont l'élève le surpasse. Un ami, c'est quelqu'un qui sait tout de toi, et qui t'aime quand même (F. W. Hubbard)*. => *Un ex ami, c'est quelqu'un qui ne t'aime plus parce qu'il sait tout de toi*. Приклади цього пункту є діалогом з вихідною паремією.

– На додаток до використовуваної класифікації структурно-семантичних трансформацій [12] у досліджуваному матеріалі спостерігаються трансформації, що ведуть до смислового розвитку:

– з руйнуванням парадокса: *Le mieux est l'ennemi du bien*. => *Le pire est l'ennemi du bien*. Антонімічна заміна, руйнування парадокса. *Qui paie ses dettes s'enrichit*. => *Qui paie ses dettes s'appauvrit. Apprends la sagesse dans la sottise des autres*. => *Apprends la sagesse dans l'intelligence des autres. L'exception confirme la règle*. => *L'exception détruit la règle*.

– з утворенням парадокса: *Qui cherche, trouve!* => *Qui ne cherche pas, trouve*.

II. Структурно-семантичні трансформації ігрового характеру. Їхня відмінність від першої групи в тому, що заміна, додавання компонентів

та інші операції відбуваються з утворенням каламбуру або іншого виду мовної гри. Обмовимося, що іноді трансформації відбуваються на стику першого і другого типу. У цьому разі не завжди можливо зарахувати результат такої ІД безперечно до того чи іншого типу, про каламбур і паронимазію у французькій мові див. [20]. Отже, серед ігрових трансформацій представлені: а) подвійна актуалізація та буквалізація значення: *On se heurte toujours où l'on a mal*. => *On a toujours mal où l'on se heurte*. *Mal* – а) погано; б) боляче (семістичний каламбур), *se heurter* – а) стикатися з перешкодою; б) вдарятися, завдавати собі болю; б) заміна компонента на інший, який вступає з вихідним у відносини паронімічної атракції (паронимазія): *Plus on est de fous, plus on rit*. => *Plus on est de fous, plus on périt. Tous les goûts sont dans la nature*. => *Tous les égouts vont dans la Nature. Si tu ne peux le combattre, embrasse ton ennemi*. => *Si tu ne peux le combattre, embarrasse ton ennemi*. Фонічний каламбур на основі паронімії; в) заміна компонента омофоном: *Plus on est de fous plus on rit*. => *Plus on est de fous et moins il y a de riz*; г) заміна компонентів, що призводить до розкриття полісемії компонентів: *Heureux est l'élève qui comme la rivière arrive à suivre son cours sans sortir de son lit*. => *Heureux est l'élève qui ne suis pas ses cours en sortant du lit*. *Lit* – 1) ліжко; 2) русло річки.

Висновки. Систематизація перетворень може послужити полем для психолінгвістичного експериментування, що виявляє певні механізми асоціативно-образного мислення. Цей спосіб ментального освоєння дійсності відбивається в узуальних і okazіональних уживаннях паремій, у їхніх конфігураціях, фіксація яких слугує відтворенню мовних моделей світу в динаміці. Текст перетворюється на інтертекст, вбудовуючись у загальний вертикальний контекст текстового універсуму. Готові зразки – прецедентні тексти та інші стійкі форми – часто використовуються не у вихідному, а в трансформованому вигляді, тобто піддаються інтертекстуальній деривації. ВД здійснюється шляхом різних структурно-семантичних трансформацій: семантичні перетворення, серед яких зміна конотативного змісту, подвійна актуалізація і буквалізація значення, переосмислення та експлікація внутрішньої форми; структурно-семантичні перетворення, серед яких заміна компонента, додавання та розширення компонентного складу, еліпсис, зміни в розташуванні компонентів, синтаксична інверсія, хіазм, перехід стверджувальних форм

на заперечувальні і навпаки, повна деформація, використання окремих форм. Структурно-семантичні трансформації ігрового характеру відбуваються в результаті заміни компонентів на інші, що вступають у відносини паронімії, омофонії та полісемії з вихідними елементами. Не завжди видається можливим провести чітку межу між трансформованою та оказіональною паремією.

Іноді трансформована паремія створюється на основі прототипу за зразком і структурною подобою, не зберігаючи вихідної семантики. Значення прототипу накладається на значення деривату, значення множаться, відповідаючи потребам сучасної лінгвокультурної спільноти, віддзеркалюючи її карнавальну розкутість і демократизацію мовних процесів.

Список літератури:

1. Булах М. Б. Алюзії та ремінісценції в сучасних українських мас-медійних текстах. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2012. Вип. 24. С. 140–148.
2. Біловус Л. Теорія інтертекстуальності: Становлення понять, тлумачення термінів, систематика. Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2003. 36 с.
3. Гаврилова В. В. Теоретичні засади вивчення паремій. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер.: Філологічні науки. 2015. Вип. VII. С. 11–20.
4. Гловінський М. Інтертекстуальність. *Теорія літератури в Польщі: Антологія текстів. Друга половина XX – початок XXI ст.* К., 2008. С. 284–309.
5. Гулідова І. С. Паремійний простір американської поезії XX століття: лінгвокогнітивний і прагмалінгвістичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2008. 21 с.
6. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). Львів : Вища школа, 1983. 176 с.
7. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста і В.Тейлора; Пер. з англ. В.Шовкун; Наук. ред. пер. О.Шевченко. К.: Видво Соломії Павличко «Основи», 2003. 503 с.
8. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с.
9. Прецедентні тексти: історія питання. URL: https://studwood.net/2095271/marketing/pretsedentni_teksti_istoriya_pitannya (дата звернення: 13.10.2022).
10. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. 349 с.
11. Лімборський І. Філософська парадигма художнього перекладу: феномен нерозуміння “чужого” слова й тексту. *Слово і Час*. 2019. № 1. С. 3–11.
12. Мокієнко В. М. Варіантність як одне з джерел утворення фразеологізмів. *Мовознавство*. № 5, 1970. С. 39–50.
13. Овсянко О.Л. Модифікації англійських прислів'їв на просторах публіцистичного дискурсу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Серія «Філологічні науки». 2016. № 6 (331). С. 57–63.
14. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): монографія. К. Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
15. Словник крилатих слів та виразів. Реальне співвідношення сил. Тлумачний перекладознавчий словник. 3-тє видання, перероблене. М: Флінта: Наука. 2003.
16. Шаповал М. Інтертекстуальність: історія, теорія, поетика: навч. посібник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. 167 с.
17. Anscombe J. C. Proverbs et formes proverbiales: valeur evidentielle et argumentative. 2000. Vol. 102. № 1. P. 95–107.
18. Bacry P. Les figures de style : et autres procédés stylistiques. Paris : Belin, coll. «Collection Sujets», 1992. 335 p.
19. Gutknecht C. Lauter spitze Zungen. München, 1997. 296 S.
20. Héber A. Calembour et paronomase. Une plus ou moins grande charge sémantique? *Verbum*. № 1-2-3. Nancy : Presses universitaires de Nancy, 1993. P. 111–118.
21. Kristeva J. Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman. *Critique*. T. 23, № 239, 1967. P. 438–465.
22. Litovkina A.T. Old proverbs Never Die: Anti Proverbs in the Language Classroom. *Foldes, Csaba (ed.) Res humanae proverbium et sententiarum: Ad honorem Wolfgangi Mieder*. Tübingen : Gunter Narr Verlag, 2004. P. 295–326.
23. Mieder W., Litovkina A.T. Twisted Wisdom, Modern Anti-proverbs. -Vermont, 1999. 254 p.

24. Milica, I. Proverbs et antiproverbs. *Proverbs and proverbials forms: evidential and argumentative*. Volume 102, no 1. Paris. Anscombe, J. C. 2000–2011. 117 p.
25. Montessori M. *Impariamo dai bambini ad essere grandi*. Garzanti Libri s.r.l., Milano, Gruppo editoriale Mauri Spagnol, 2014. 197 p.
26. Shapira C. Proverbe, proverbialisation et dépro-verbialisatoin. *Languages*. 2000. Vol. 34. № 139. P. 81–97.
27. The Bakhtin Circle: a timeline. *The Bakhtin Circle in the Master's absence*. Eds. Craig Brandis, David Shepherd & Galin Tihanov. Manchester-New-York: Vancherster University Prwess, 2004. P. 251–275.
28. Villon F. *Ballade des contre-vérités* // F. Villon. Режим доступу: <http://villon-poetry.ru/ballades/28> (дата звернення: 13.10.2022).
29. Werber B. *Faites vous aussi vos anti-proverbes*. URL: <http://www.bernardwerber.com/interactif/antiproverbes.php>. (дата звернення: 13.10.2022).
30. Zouogbo J. P. *Le proverbe entre langue et culture* / J. P. Zouogbo. Bern : Peter Lang SA, 2006. 361 p.

Kosovych O. V. TRANSFORMED ALLUSIONS IN THE FRENCH LANGUAGE AS A REFLECTION OF THE DEMOCRATIZATION OF LANGUAGE PROCESSES

The article is devoted to the issues of changing stable units of the French language in the course of intertextual derivation by means of structural and semantic transformations. In recent decades, linguists have written a lot about the secondary nature of texts, about the interweaving of old texts into newly created ones and about the vertical textual universe that is formed in this way. This is one of the manifestations of intertextuality, or the use of a component of the semantic structure of one text in the process of text generation and creation of a new text. Language users transform quotations, parables, and other precedent texts within the pragmatic setting of the utterance, causing an increase in meanings, forcing the interlocutor to think in volumes. Stable units of language undergo intertextual derivation, resulting in the formation of transformed paremia. This phenomenon has received theoretical comprehension on the material of Ukrainian and English languages, while in the field of French language a large-scale study has not yet been conducted.

The analysis of the material in the amount of 200 units, collected by the writer B. Werber, showed that the transformations are carried out within the framework of the described structural and semantic transformations of phraseological units. The study conducted by B. Werber showed that the transformations are carried out within the framework of the described structural-semantic transformations of phraseological units, but in the case of parables we should also talk about structural-semantic transformations of a playful nature, where the main text-forming factor is a pun or a play on words. The main revealed mechanisms of transformation of French parables are substitution, addition, rearrangement of elements and creation of secondary transformed parables on the basis of the primary text with semantic development, ironic rethinking and destruction of the initial paradox. The semantic fields of derivatives are also changing: the values of freedom, equality, individualism and activity approach in the modern society of scientific and technological progress are proclaimed. The meaning of the prototype is superimposed on the meaning of the derivative, the meanings are multiplied, meeting the needs of the modern linguistic and cultural community, reflecting its carnival emancipation and democratization of linguistic processes.

Key words: *linguocultural studies, paremia, intertext, intertextual derivation, transformed paremia, structural and semantic transformations, language play.*